

UNIVERZALNI PERIODIČNI PREGLED STANJA LJUDSKIH PRAVA U HRVATSKOJ

I - Uvod

Ovo izvješće pripremio je Ured Pučkog pravobranitelja u svojstvu koordinatora neformalne koalicije neovisnih institucija za ljudska prava, koju čine posebne pravobraniteljske institucije – Pravobraniteljica za djecu, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova - te Centar za ljudska prava. U izradi Izvješća sudjelovao je i Savez samostalnih sindikata Hrvatske kao socijalni partner Pučkom pravobranitelju u provođenju Zakona o suzbijanju diskriminacije. Izvješće se prvenstveno temelji na vlastitim saznanjima i ocjenama stanja ljudskih prava iz djelokruga rada ovih institucija. Tijekom priprema za izradu Izvješća Centar za ljudska prava organizirao je dva savjetovanja a proveli smo i konzultacije s predstavnicima neformalne koalicije organizacija civilnoga društva koja podnosi posebno izvješće. Napominjemo da do dana predaje ovog izvješća nadležna tijela vlasti nisu organizirala ni provela konzultacije s neovisnim dionicima u procesu UPR izvještavanja.

II – Normativni i institucionalni okvir

Republika Hrvatska potpisala je i ratificirala većinu temeljnih međunarodnih ugovora UN-a o zaštiti ljudskih prava. U okviru procesa pridruživanja i usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa stečevinom Europske unije, Republika Hrvatska usvojila je brojne zakone koji se odnose i na zaštitu ljudskih prava, donijela akcijske planove i programe te osnovala brojne institucije za zaštitu ljudskih prava.

III. Vladavina prava – primjena zakona

U pogledu ažurnosti sudova postignut je izvjestan napredak, ali i dalje ostaje ozbiljan problem dugotrajnosti sudskih postupaka u građanskim i upravno sudskim predmetima. O kršenju prava građana zbog nerazumno dugog trajanja postupaka pučki pravobranitelj (i pravobraniteljica za djecu) je u svim godišnjim izvješćima upozoravao Hrvatski sabor ali i predlagao mjere, posebno u pogledu jačanja i provođenja nadzora nad obavljanjem poslova sudske i pravosudne uprave.

Donošenjem novog Zakona o sudovima 2005. godine te izmjenama i dopunama koje su uslijedile 2007, 2008. i 2009. godine, stvorene su zakonske pretpostavke za učinkovitiji nadzor urednog i pravilnog obavljanja sudske uprave kao i za ostvarenje prava građana na učinkovito pravosuđe putem pravnog sredstva „zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku“.

Jednako tako donesene su izmjene procesnih zakona (Prekršajnog zakona, Zakona o parničnom postupku, Zakona o kaznenom postupku) koji trebaju onemogućiti zlouporabu procesnih ovlaštenja sudionika u sudskim postupcima te skratiti duljinu trajanja postupka. Donošenjem novog Zakona o upravim sporovima u veljači 2010. godine udovoljeno je normativno zahtjevima pune jurisdikcije iz čl. 6. Europske konvencije o ljudskim pravima.

Uz daljnje jačanje sudske i pravosudne uprave potrebno je do kraja provesti racionalizaciju mreže sudova s ciljem ravnomjernijeg opterećenja i specijalizacije sudaca kao i uvođenje objektivnih kriterija (stručnost i sposobnost) za imenovanja i napredovanja sudaca.

IV. Građanska i politička prava

Pristup pravosuđu Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, osim odvjetnika, uključuje organizacije civilnog društva, sindikate i pravne klinike kao pružatelje pravne pomoći, ali uspostavlja sustav koji je previše složen za same građane/ke jer postavlja niz administrativnih prepreka ostvarivanju prava na pristup pravosuđu.

Glavni su problemi: administrativna procedura i sustav uputnica, nizak imovinski cenzus za ostvarivanje prava a i značajan broj udruga koje godinama pružaju pravnu pomoć tisućama građana/ki nisu se registrirale za tu djelatnost sukladno Zakonu. Primarna svrha Zakona trebala bi biti pružanje neophodno potrebne pravne pomoći građanima/kama lošijeg materijalnog statusa, no prema podacima organizacija civilnog društva ta se svrha uglavnom ne ostvaruje¹. Poseban problem predstavlja niska naknada odvjetnicima za vođenje ovakvih postupaka pa oni nisu motivirani za pružanje usluga. Pored pojedinačnih pritužbi na postupanje odvjetnika i relativno visoke odvjetničke tarife, opravdani su prigovori da ne postoji učinkovit nadzor nad obavljanjem javnih ovlasti koje su po zakonu povjerene Odvjetničkoj komori.

Procesuiranje ratnih zločina Početkom 2010.g. još uvijek se 1889 osoba nalazi na popisu nestalih. Zbog zakašnjelog procesuiranja ratnih zločina značajan broj osoba koje su doživjele ratne zločine ili druga teška kaznena djela, još uvijek nisu dočekali pokretanje istražnih postupaka, te nisu imali priliku svjedočiti o svojem stradanju pred relevantnim pravosudnim tijelima. U trenutku pisanja ovog izvješća 403 predmeta još uvijek se nalaze u predistražnoj fazi, odnosno sudski postupci još nisu niti pokrenuti².

Manjine (stambeno zbrinjavanje) Iako država ulaže znatna sredstva u obnovu stambenog fonda, (kuća i infrastrukture uništene u ratu), radi oživljavanje stradalih područja i povratka svih u svoje domove, proces se odvija otežano uslijed loše gospodarske situacije i rastućeg problema nezaposlenosti. Stanje je najteže na područjima pogođenima ratom, naseljenima starijim osobama, slabijeg imovnog stanja. Život je otežan zbog neriješenih problema kao što su razminiranje, obnova prometnica, vodovoda i elektroenergetske infrastrukture, pristup zdravstvenim uslugama, vrtićima, te kulturnim sadržajima. U manjem broju slučajeva, povratak nije moguć jer vlasnicima nije vraćena njihova imovina. Neki od njih moraju isplatiti (temeljem sudskih presuda) visoke iznose osobama koje su godinama koristile njihovu imovinu, zbog ulaganja u kuće.

Velik broj upravnih postupaka vodi se radi rješavanja zahtjeva o stambenom zbrinjavanju i obnovi kuća. Početkom 2010. godine, bilo je preko 7.200 neriješenih predmeta u postupcima radi obnova kuća. Administrativni aparat ne udovoljava profesionalnim kriterijima moderne i efikasne uprave. Težina povreda ljudskih prava je u tome što brojni postupci traju preko deset godina. Program stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava usporen je zbog nedostatka financijskih sredstava i nesređenih zemljišnih knjiga. Uočen je problem povratnika koji nisu regulirali svoj status (državljanstvo i prebivalište) a imaju pravo na stambeno zbrinjavanje. Zbog neriješenog statusnog pitanja, nisu u mogućnosti ostvariti sva prava, poput drugih građana Republike Hrvatske.

¹ Na to ukazuju i podaci Ministarstva pravosuđa do 31.12.2009. zaprimljeno je 3913 zahtjeva, od čega ih je prihvaćeno 2604, a ostali su zahtjevi odbijeni, odbačeni, obustavljeni ili u postupku odobravanja.

² www.korekom.org

Specifičnost u ovim postupcima je da se uglavnom radi o pripadnicima srpske nacionalne manjine.

Suzbijanje diskriminacije Tijekom 2009., koja je ujedno i prva godina primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije, Pučki je pravobranitelj zaprimio 172 pritužbe na diskriminaciju, među kojima je najučestalija diskriminacijska osnova etnička pripadnost (31%), a slijede je spol, društveni položaj i socijalno podrijetlo te invaliditet. Najčešće se radi o pritužbama u područjima rada i zapošljavanja, rješavanja u upravnim predmetima (obnova i stambeno zbrinjavanje, prebivalište, državljanstvo), te području pristupa dobrima i uslugama.

Pripadnici etničkih i nacionalnih, ali i drugih manjinskih skupina, izloženi su raznim oblicima verbalnog i (rjeđe) fizičkog nasilja, a zabilježeno je i promicanje diskriminatornog postupanja i govora mržnje putem interneta. Iako zakonodavstvo poznaje kazneno djelo diskriminacije i govora mržnje, kao i zločin iz mržnje, mali je broj sudskih postupaka i presuda zbog navedenih djela.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa, tijekom 2009. pokrenuta su tri kaznena postupka zbog diskriminacije, 13 građanskih postupaka i jedan prekršajni postupak.

Pripadnici nacionalnih manjina nisu proporcionalno zastupljeni u tijelima izvršne i sudbene vlasti, te u tijelima i javnim službama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Statuti pojedinih jedinica lokalne samouprave nisu usklađeni sa Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina, što je prepreka ostvarivanju njihovih prava. Uočljiv je nedostatak proaktivnog pristupa državnih i lokalnih tijela u rješavanju ovih problema, jer nisu poduzela sve potrebne mjere radi bolje primjene postojećih propisa, nacionalnih politika i programa, u cilju ostvarivanja navedenih prava.

Unatoč napretku posljednjih godina Romi su i dalje manjina koja se suočava sa diskriminacijom u mnogim područjima društvenog života: stanovanje, zapošljavanje, obrazovanje, pristup dobrima i uslugama. Romi teško rješavaju svoj status (prebivalište, državljanstvo), a čime je uvjetovano ostvarivanje i drugih prava. Brojnim Romima, koji nemaju riješeno pitanje državljanstva odnosno koji ni na koji način nemaju reguliran status, onemogućen je pristup besplatnoj pravnoj pomoći, jer je jedan od ta dva statusa uvjet za osiguranje prava iz Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

Zatvorski sustav Temeljem podataka prikupljenih tijekom pregleda koji se sustavno provode zadnjih pet godina, zaključuje se da je prenapučenost najveći problem zatvorskog sustava u Republici Hrvatskoj. Napučenost, koja se u zatvorenim uvjetima kreće oko 160%, uzrokuje ograničavanje ili kršenje prava propisanih nacionalnim zakonodavstvom ali i međunarodnim ugovorima kojih je Republika Hrvatska stranka. Najčešće se radi o kršenju prava osoba lišenih slobode na smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima, pravo na rad te boravak na zraku najmanje 2 sata dnevno. Gotovo sve prostorije prenamijenjene su u spavaonice, što značajno utječe na kvalitetu i organizaciju svakodnevnog života zatvorenika. Takva situacija rezultira činjenicom da mnogi zatvorenici 22 sata dnevno provode u sobama bez jasnije strukturiranog slobodnog vremena, što je najizraženije kod pritvorenika, na što je upozorio Odbor protiv mučenja u Zaključnim razmatranjima iz 2004. godine. Ne postoji mogućnost odvajanja pojedinih kategorija osoba (primjerice maloljetnika) lišenih slobode.

Situaciju dodatno otežava činjenica da odjeli tretmana nisu dovoljno ekipirani potrebnim stručnjacima te nisu popunjena sva sistematizirana radna mjesta. Posebna pozornost pridaje se pritužbama podnesenim radi neodgovarajućeg pružanja zdravstvene zaštite.

Postupanje policije Nezanemariv je broj svjedočenja i pritužbi na zlorabu policijskih ovlasti i prekomjernu uporabu sile u postupanju policijskih službenika. Opravdane su ocjene da se u takvim slučajevima ne provodi uvijek objektivan i sveobuhvatan ispitni postupak. U cilju jačanja zaštite ljudskih prava potrebno je osnažiti Odjel za unutarnju kontrolu Ministarstva unutarnjih poslova, i osigurati mu uvjete za neovisan rad. Zakonom je potrebno propisati njegovu nadležnost i postupak ispitivanja pritužbi, pri čemu je potrebno osigurati transparentnost postupka i civilni nadzor postupanja policijskih službenika.

V. Ravnopravnost spolova

U pogledu ravnopravnosti spolova učinjen je veliki napredak u sferi donošenja anti-diskriminacijskih zakona i nacionalnih politika i programa, akcijskih planova, provođenja kampanji za osvještavanje javnosti, prikupljanja podataka po spolu, uvođenja institucionalnih mehanizama ravnopravnosti spolova na državnoj i lokalnoj razini. Međutim, i dalje je veći udio žena među nezaposlenima (56%) i u potplaćenim sektorima, rjeđe napreduju na poslu, veći broj žena radi po ugovoru na određeno vrijeme (nesigurnost zaposlenja), žene su u većini uznemiravane na radnom mjestu temeljem spola, postoji jasna horizontalna i vertikalna segregacija između muškaraca i žena na tržištu rada, zaposlene žene su još uvijek nerazmjerno opterećene obiteljskim obvezama u odnosu na muškarce. Značajno poboljšanje na tržištu rada je vidljivo u poštivanju odredbe ZORS-a o oglašavanju radnih mjesta. Zapošljavanje Romkinja provodi se sustavno u okviru mjera sufinanciranja zapošljavanja nezaposlenih osoba romske nacionalne manjine, ali u ovom području Romkinje premalo traže zaštitu od diskriminacije predviđenu zakonima.

Relevantno zakonodavstvo vezano za obiteljsko nasilje sve se dosljednije primjenjuje i dopunjuje, a žrtve nasilja u velikom broju traže zaštitu od obiteljskog nasilja. Iako policija pruža zaštitu žrtava sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, postoje razlike postupanja policije u velikim gradovima i manjim mjestima i ruralnim područjima gdje je nedovoljan broj policajki u timovima. Problem žrtava nije vezan isključivo uz neposredno pružanje zaštite od nasilja, već i uz osiguravanje životne egzistencije, zapošljavanje, stanovanje te vođenje sudskih sporova. Veliki broj prijava ukazuje na nedostatnost prevencije obiteljskog nasilja. Žene su još uvijek podzastupljene u tijelima zakonodavne i izvršne vlasti (2007. u Hrvatski sabor izabrano je 20,9% žena). Politička participacija žena izabranih u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pada od županijske (27,2%) preko gradske (26,1%) do općinske razine (13,8%), na kojoj je najmanja. Stoga je u zakon uvedena kvota od 40% podzastupljenog spola na kandidacijskim listama koja se mora postići do 2017. za lokalne izbore i 2019. za parlamentarne. Većina ključnih pokazatelja iskazana je po spolu, ali nedostaju podaci o ženama pripadnicama nacionalnih manjina i položaju žena u ruralnim sredinama.

Vezano za LGBT populaciju, važeće anti-diskriminacijsko zakonodavstvo, koje stvara samo neke pravne učinke postojanja istospolne zajednice, nije dovoljno, a neophodna je i šira društvena osuda netolerantnog i homofobičnog ponašanja.

VI. Gospodarska i socijalna prava

Pravo na rad Savez samostalnih sindikata Hrvatske posebice je zabrinut stanjem u području rada i socijalne politike, obuhvaćenih člankom 7., 8. i 9. Pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima. Naime, nepravovremeno provođenje strukturnih reformi, uz utjecaj globalne financijske i ekonomske krize utjecao je na činjenicu da je ponovno uvedena praksa neisplate plaća radnicima (procjenjuje se kako oko 70.000 radnika danas u RH radi, a ne prima plaću)³.

Prema saznanjima Sindikata, prisutna je diskriminacija u području rada i zapošljavanja, iako se tako ne bi moglo zaključiti sudeći prema broju zaprimljenih i presuđenih predmeta pred sudovima. Kada je riječ o sporovima iz radnog odnosa, sporovi predugo traju, i dalje je sveprisutan problem neučinkovitosti što utječe na nisku razinu mogućnosti zaštite prava pred sudom. Loše stanje u pravosuđu potvrđuje i porast broja zastara pred prekršajnim sudom u postupcima koje je pokrenuo Državni inspektorat zbog povrede radno-pravnih propisa. To ima za posljedicu neučinkovito sankcioniranje poslodavaca za počinjene prekršaje. Ujedno ukazujemo na nedovoljni broj inspektora rada i zaštite na radu, što utječe na nezadovoljavajuću provedbu zakona u praksi.

Poslodavci u pravilu sklapaju ugovore o radu na određeno vrijeme čak i kada za to nisu ispunjeni zakonski uvjeti, što ima za posljedicu nesigurnost radnika i egzistencijalni strah da im poslodavac nakon isteka postojećeg ugovora neće ponuditi novi ugovor.

Pravo i sloboda na sindikalno udruživanje i organiziranje krši se direktnim usmenim zabranama poslodavaca (posebice kod malih, srednjih i stranih poslodavaca) i, prema saznanjima Sindikata, u porastu je. Ovo je teško dokazivo zbog nesklonosti radnika da pokrenu spor zbog straha od gubitka radnog mjesta. Pitanje podjele sindikalnih nekretnina nije riješeno, i unatoč obvezi povrata sindikalne imovine na koju se, sukladno Zakonu o udrugama, upisala Republika Hrvatska kao vlasnik. Sindikatima nekretnine još uvijek nisu vraćene, a država i dalje nastavlja s upisivanja vlasništva na sindikalne nekretnine.

Socijalna prava Ukazujemo na problem niskih mirovina iz drugog stupa koji su kratko štedjeli u II. stupu individualne kapitalizirane štednje iako su dugi niz godina doprinicali u I.(javni) stup. Mirovine su im bitno manje od mirovina onih koji su ostali samo u I. stupu. Nelogičnosti reformiranog sustava se parcijalno ispravljaju čime se omogućuje ugroza ustavnog prava građana na jednakost. Pučki je pravobranitelj⁴ (ali i razne interesne skupine) istaknuo potrebu hitnog rješavanja ovog problema.

Razvijeni su svojevrsni izvaninstitucionalni **programi za starije osobe** u lokalnim sredinama u kojem su zaposlene ili na drugi način angažirane teže zapošljive skupine. Ovo je uspješan model prevencije institucionalizacije. Međutim, vidljivi su skoro zanemarivi rezultati

³ Procjene izvršene prema podacima Hrvatske gospodarske komore, Gospodarska kretanja, siječanj 2010. godine.

⁴ Godišnje izvješće o radu za 2008. g.

deinstitucionalizacije osoba koje se već nalaze u institucijama, posebice psihički bolesnih osoba i drugih osoba s invaliditetom.

U području socijalnih prava može se istaći da je **većina naknada niska**, posebice mirovine, naknade za nezaposlene i naknade socijalne pomoći. Osnovicu za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi povećava odlukama isključivo Vlada (do 2001. g. iznosila je samo 350,00 kn, od 2001.g. - 2008.g. iznosila je 400.00 kn, a od 1. 11. 2008. g. povećana je za 100 kn i iznosi 500,00 kn). Niskim naknadama se još više potiče socijalna isključenost starijih osoba i dugotrajno nezaposlenih osoba⁵.

U najtežem su položaju osobe bez doma (često i bez prebivališta), tzv. **beskućnici**⁶. Ovo je socijalno najisključenija skupina, u ekstremnoj deprivaciji. Zakonom im se ne jamče prava, pa njihovo zbrinjavanje rješava lokalna zajednica ovisno o fiskalnoj mogućnosti i dobroj volji. U posljednje tri godine uočljiv je porast stope siromaštva, koja je porasla sa 16,3 na 17,4%⁷, što ukazuje na značajan pad životnog standarda građana u RH.

VII. Zaštita osoba s invaliditetom

Republika Hrvatska je nedvojbeno pokazala svoju opredijeljenost za proaktivnu politiku prema osobama s invaliditetom (dalje OSI) koja podrazumijeva njihovu potpunu socijalnu uključenost u zajednicu time što je kao četvrta zemlja u svijetu potpisala i ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. U cilju poboljšanja pravne zaštite OSI, uveden je institut pravobranitelja za OSI.

U područjima **socijalne i zdravstvene zaštite te mirovinskog osiguranja**, vidljiva je neinformiranost OSI i njihovih obitelji o ostvarivanju prava, pogodnosti i povlastica, neujednačenost kriterija za njihovo utvrđivanje kao i rascjepkanost pravnih normi koje reguliraju pojedina prava OSI. Materijalna prava, odnosno naknade su preniske za pokrivanje primarnih troškova koji su nastali kao posljedica invaliditeta. Proces deinstitucionalizacije se odvija otežano zbog nedostatka mreže podrške u zajednici i pružatelja usluga.

Nedovoljno se čini na podizanju razine svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu OSI te borbi protiv predrasuda i stereotipa osobito u ruralnim područjima.

Osiguranje pristupačnosti je jedan od glavnih preduvjeta koje omogućava socijalno uključivanje OSI. Iako su učinjeni znatni pomaci donošenjem određenih propisa, ti se propisi često krše osobito kod prilagodbe javnih institucija. Osim toga, nema dovoljnog inspekcijskog nadzora, a sankcije za prekršitelje su preniske.

Kako bi se djecu s teškoćama u razvoju (DTUR) i OSI uključilo u redovne odgojno-obrazovne sustave, od predškolskog do visokoškolskog odnosno cjeloživotnog obrazovanja, potrebno je uložiti više u sustavnu podršku – osiguranje prijevoza, asistenata u nastavi, nastavnih pomagala, uklanjanje

⁵ Krajem veljače u Zavodu je evidentirano 317.625 nezaposlenih osoba, odnosno 8.063 osobe (2,6 %) više nego prethodni mjesec, a 54.804 osobe (20,9 %) više nego u veljači 2009. godine., www.hzz.hr

⁶ Od 2008. g. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi vodi statističke podatke dobivene od centara za socijalnu skrb o broju beskućnika koji su ostvarili pravo na smještaj u prenoćištu te prehranu u pučkoj kuhinji.

⁷ Državni zavod za statistiku, Priopćenje br. 14.1.2.

arhitektonskih, komunikacijskih i kadrovskih prepreka i dr. Neprihvatljivo je da zbog nemogućnosti školovanja u svojoj sredini, DTUR i OSI prekidaju školovanje ili ih se izdvaja iz obitelji i šalje u posebne ustanove.

Zapošljavanje OSI usko je povezano s područjem obrazovanja odnosno činjenicom da mnoge osobe nemaju mogućnosti obrazovati se na ravnopravnoj osnovi s drugima ili su obrazovane za profile koji nisu usklađeni s potrebama tržišta rada. Na području zapošljavanja donesen je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI i osnovan Fond. Iako su propisi doneseni, pozitivna odredba o kvotnom zapošljavanju se ne poštuje u državnom sektoru, dok je u privatnom više rijetkost nego uhodana praksa. Osim toga, procedura ostvarivanja poticaja je složena i vidljiva je nedovoljna informiranost poslodavaca.

Pravna zaštita je spora i često puta neefikasna što se posebno očituje u slučajevima izloženosti nasilju OSI i DTUR-a. Nedostaju prilagođena skloništa za žrtve nasilja.

Zaštita osoba s duševnim smetnjama Tijekom pregleda psihijatrijskih ustanova, pučki pravobranitelj uočio je da na lokalnoj razini nedostaju odgovarajuće službe za zaštitu mentalnog zdravlja, koje bi svojim djelovanjem, između ostalog, smanjili institucionalizaciju osoba s duševnim smetnjama i olakšali im ostanak u vlastitim obiteljima. Ne postoje odjeli maksimalne sigurnosti u psihijatrijskim ustanovama za smještaj i liječenje nebrojivih osoba a niti jednim podzakonskim propisom nisu pobliže uređeni uvjeti u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje zdravstvene djelatnosti kojima moraju udovoljavati zdravstvene ustanove koje su određene za smještaj i liječenje nebrojivih osoba.

VIII. Zaštita prava djeteta

Republika Hrvatska do trenutka pisanja ovog izvješća nije ispunila obvezu podnošenja periodičnog (kombinacija III. i IV.) izvješća o provođenju Konvencije o pravima djeteta.

Velik broj djece uskraćen je u svojim pravima zbog nezadovoljavajućeg funkcioniranja sustava njihove zaštite. Iako postoje pomaci, nužno je **nastaviti usklađivanje nacionalnog zakonodavstva ali i prakse s načelima i odredbama Konvencije o pravima djeteta.**⁸

Posebno zabrinjava **neefikasnost sustava socijalne skrbi**. Nedovoljan broj stručnih djelatnika, nedovoljna edukacija i neadekvatna stručna podrška i nadzor nadležnog ministarstva u nekim slučajevima dovode do manjkavog angažmana te površnih i pogrešnih procjena i postupaka, a ponekad zbog toga djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi predugo borave u institucijama. Zabrinjavaju i slučajevi upitne kvalitete skrbi i tretmana u domovima⁹, ali i u udomiteljskim obiteljima, zbog nedovoljno kvalitetnog nadzora smještaja. U ustanovama koje skrbe o djeci treba poboljšati infrastrukturu (stambeni i sanitarni uvjeti), ali i kvalitetu stručnih usluga.

Osobito je neprihvatljiva **sporst i neučinkovitost pravosuđa** u postupcima u kojima se rješava o pravima djece, na što godinama upozorava pravobraniteljica za djecu naglašavajući potrebu reforme pravosuđa i osnivanja specijaliziranih sudova. Manjkava primarna prevencija i nezadovoljavajući tretman djece s poremećajima u ponašanju zabrinjavajući su, kao i situacija u domovima za djecu s poremećajima

⁸ CRC/15/Add.234 1 preporuka br. 10

⁹ CRC/15/Add.234 1 preporuka 42

u ponašanju, koji opterećeni višegodišnjim neulaganjem u prostorne kapacitete i stručne kadrove, ne pružaju kvalitetnu alternativu obitelji i ne udovoljavaju potrebama djece.

U zaštiti djece od svih oblika nasilja nedostaju učinkoviti preventivni programi, izostaje koordinacija svih sustava te kontinuirani rad i tretman kako žrtava tako i počinitelja nasilja.¹⁰ Unatoč zakonskoj zabrani, tjelesno kažnjavanje¹¹ djece se i dalje opravdava i tolerira te izostaje adekvatna reakcija nadležnih tijela. Problem nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama još uvijek ne prati poduzimanje sustavnih preventivnih zaštitnih mjera što smatramo nužnim. Zabrinjavajući je nedovoljan broj zdravstvenih radnika specijaliziranih za zaštitu zdravlja djece i nedostatak odjela za djecu kojoj je potrebna psihijatrijska pomoć. Država se mora žurno usmjeriti na integrativne preventivne aktivnosti zaštite tjelesnog i mentalnog zdravlja djece, kao i na odgoj i obrazovanje djece te stručno usavršavanje odraslih u području prevencije zlorabe alkohola i drugih sredstava ovisnosti, prevencije nasilja i zaštite reproduktivnog zdravlja¹². **Posebno zabrinjava odluka Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa o odustajanju od uvođenja zdravstvenog odgoja i obrazovanja u škole**, koji bi trebao integrirati sva područja zdravstvenih rizika za djecu.

IX. Obrazovanje za ljudska prava

Obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo u hrvatskom se obrazovnom sustavu provodi na neobavezan i nesustavan način. Unatoč tome što od 1999. formalno postoji Nacionalni program za obrazovanje za ljudska prava, rezultati istraživanja "Ljudska prava u osnovnim školama - teorija i praksa", koje je proveo Centar za ljudska prava tijekom 2009¹³. godine na državnoj razini, potvrđuju prethodnu ocjenu.

Pripadnici romske manjine i dalje su nedovoljno uključeni u obrazovni sustav (vrlo visoka stopa ispadanja iz osnovnoškolskog - obveznog obrazovanja), a glavni je uzrok slaba koordiniranost državnih tijela i jedinica lokalne samouprave u osiguravanju kvalitetnog i posve integriranog obrazovanja. Izuzetno loš materijalni položaj velikog broja Roma/kinja, nesustavno osiguravanje predškolskih programa za Rome/kinje, nedovoljno uvođenje dodatnih sadržaja u školski program, te niska motiviranost roditelja za školovanjem prouzrokovana je dugogodišnjim nejednakim položajem romske zajednice, (nerijetko i postojanjem odvojenih razreda, presuda ECtHR, case Oršuš and Others vs. Croatia¹⁴) te činjenice da roditelji često ne vide vezu između obrazovanja i zaposlenja. Posebno je težak položaj Romkinja, koje i zbog rodne osnove često ne uspiju završiti školovanje. Dvije važne mjere Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.: besplatna dvogodišnja predškola za romsku djecu i jasna politika integracije u osnovnim školama, ne provode se dosljedno u praksi usprkos znatno povećanim sredstvima iz državnog proračuna, kao i donacijama.

¹⁰ CRC/15/Add.234 1 preporuka 50

¹¹ CRC/15/Add.234 1 preporuka 50b

¹² CRC/15/Add.234 1 preporuka 54

¹³ www.human-rights.hr

¹⁴

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=24&portal=hbkm&action=html&highlight=&sessionid=48930941&skin=hudoc-en>

X. Nasilje nad zaštitnicima ljudskih prava

Zadnjih godina eskaliralo je fizičko nasilje u hrvatskom društvu, a razne vrste prijetnji ili napada usmjereni su prema novinarima, „zviždačima“ i zaštitnicima ljudskih prava.

Nasilje je kulminiralo 2008.g. napadima organiziranog kriminala na novinare (ubojstvo Ive Pukanića i Nike Franjića, napad na Dušana Miljuša i druge), napadima na zviždače (Igor Rađenović) i zaštitnike ljudskih prava (pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Gordana Lukač Koritnik, aktivisti/ce Eko Kvarnera, Prava na Grad i Zelene Akcije). Kontinuirano se nastavljaju i napadi ekstremno desnih skupina na pripadnike LGBTQ zajednice, ali i pripadnike drugih društvenih skupina (najčešće Rome).

XI. PREPORUKE:

1. Preporučujemo da država članica potpiše i ratificira preostale međunarodne ugovore iz oblasti ljudskih prava (Međunarodna konvencija o zaštiti svih osoba od prisilnih/nedobrovoljnih nestanaka, Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji, Fakultativni protokol Pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima).
2. Potrebno je bez odgađanja ispuniti preuzete obveze iz Konvencije protiv mučenja i Fakultativnog protokola (odrediti tijelo za prevenciju).
3. U području vladavine prava nužno je nastaviti provedbu mjera za poboljšanje ažurnosti sudova, posebno kroz jačanje uloge Vrhovnog suda kao vrha sudske uprave u RH. Jednako tako, nužno je ojačati nezavisnost i funkcionalnost službe unutarnje kontrole u Ministarstvu unutarnjih poslova i normativno urediti postupak povodom pritužbi građana te uvesti civilni nadzor nad postupanjem policijskih službenika.
4. Potrebno je stvoriti djelotvoran sustav besplatne pravne pomoći na temelju sveobuhvatne evaluacije dosadašnje provedbe zakona o besplatnoj pravnoj pomoći od strane neovisnih stručnjaka.
5. Potrebno je poboljšati koordinaciju između različitih državnih tijela (ministarstava) u kojima građani ostvaruju svoja prava, koja vrlo često djeluju nekoordinirano, (posebice se to odnosi na osobe s invaliditetom) te pronaći odgovarajuća sustavna rješenja za ujednačavanje procedure ostvarivanja prava.
6. Potrebno je periodično usklađivati osnovicu za socijalne pomoći s rastom troškova života, povećati iznos stalne pomoći za samce i definirati pojam beskućnika i propisati im zakonom određena prava iz socijalne skrbi. Kako bi se ispravile nepravde i nejednakost u mirovinskom sustavu nužno je omogućiti osiguranicima koji su u II. stupu mirovinskog osiguranja mogućnost povoljnijeg izbora.
7. Država bi trebala u aktualnim procesima donošenja kriznih mjera obvezno donijeti i operativni plan zaštite najugroženijih skupina djece, s predviđenim mjerama na državnoj i lokalnoj razini, a posebno važnim smatramo i uspostavu posebnog dječjeg proračuna.

8. U pogledu ravnopravnosti spolova nužno je kreiranje učinkovitih mjera za poboljšanje položaja žena, naročito na području tržišta rada, te unapređenje metodologije izvještavanja o položaju žena i muškaraca.
9. Potrebno je ubrzati uvođenje obveznog obrazovanja za ljudska prava u nastavne planove i programe i to na sve tri razine obrazovnog sustava kao zasebni predmet i kao kroskurikularna tema¹⁵.
10. Potrebno je dodatno osnažiti kapacitete pravobraniteljskih institucija, sukladno Preporukama ICC NHRI¹⁶, Zakona o suzbijanju diskriminacije te Preporukama iz Studije o racionalizaciji sustava zaštite ljudskih prava¹⁷.
11. Potrebno je dodatno obvezati državu članicu na ažurno prevođenje, objavljivanje i široku dostupnost građanima svih ocjena i preporuka relevantnih međunarodnih tijela vezanih za poštivanje ljudskih prava u Hrvatskoj.

¹⁵ Sukladno dokumentu Ujedinjenih naroda, World Human Rights Education Programme (2005 – ongoing).

¹⁶ SCA REPORT_March 2009 Session_English_

¹⁷ Rationalization of the Croatian Human Rights System, Izvješće neovisnih eksperata UNDP-a